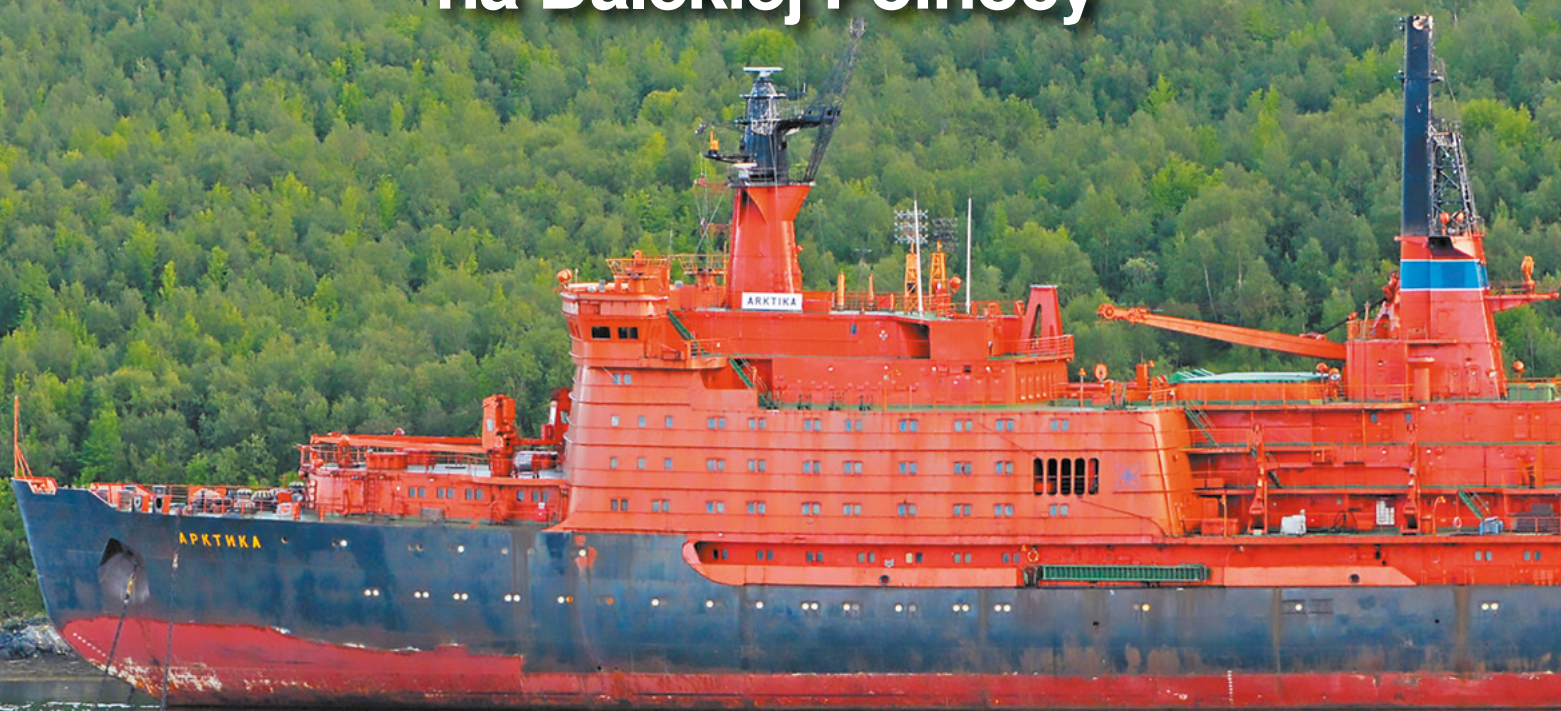

Lodołamacz Arktyka: Rosyjska polityka bezpieczeństwa na Dalekiej Północy

**W WARSAW
INSTITUTE**

— RAPORT SPECJALNY —

Michał Chabros

18/05/2020

ŹRÓDŁO: INTERFAX.RU

- Arktyka jest jednym z tych obszarów geograficznych, co do których coraz częściej usłyszeć można nośne hasło „obszar (potencjalnej) rywalizacji mocarstw”. Takie ujęcie tematu nie odzwierciedla jednak w pełni miejscowej rzeczywistości. O rywalizacji możemy mówić w sytuacji, gdy kilku aktorów, współuczestników tejże rywalizacji o w miarę równorzędnych potencjałach, prowadzi działania pozostające między sobą we wzajemnym odniesieniu.
- W przypadku Arktyki, zwłaszcza jeśli chodzi o sferę bezpieczeństwa, mamy faktycznie do czynienia z „teatrem jednego aktora”. Porównanie nie tylko potencjałów, jakimi dysponują poszczególni gracze w regionie, ale i miejsca Arktyki na ich agendach politycznych wskazuje, iż tylko dla Rosji Arktyka ma znaczenie priorytetowe.
- Priorytetowe znaczenie Arktyki dla Rosji nie wynika jedynie z przesłanek stricte geograficznych. Wgręwachodząniemięsilneuw warunkowania społeczne, historyczne i kulturowe, które sprawiają, że dla rosyjskiej kultury strategicznej dominujące miejsce w Arktyce jest od dekad imperatywem. Czy to w Związku Radzieckim, czy w Rosji Arktyka i wszystko co się wiąże z jej oswojeniem, eksploatacją zasobów czy budową infrastruktury staje się z miejsca elementem społecznego i politycznego konsensusu. Arktyka była przez długie lata zapleczem dla rywalizacji ZSRR – NATO. Dzisiaj rywalizacja z Zachodem ponownie staje się motorem rosyjskiej polityki, co niejako automatycznie jeszcze bardziej podnosi znaczenie Arktyki dla Rosji. Pojawia się sformułowanie „lodowa kurtyna”.

- Chiny oraz USA zaczęły dostrzegać znaczenie Arktyki w ostatnich latach. Waszyngton z coraz większym niepokojem patrzy na rosyjskie działania w Arktyce, zdając sobie sprawę, iż dotyczą one obszaru bezpośrednio przylegającego do Ameryki Północnej – a jednocześnie obszaru od wielu lat zaniedbanego w amerykańskiej polityce zagranicznej. Z kolei Pekin wie, że Chiny są dla Rosji atrakcyjnym partnerem; co więcej takim, który ma potencjał wystarczający, by realizować duże projekty surowcowe i energetyczne. Racją bytu Północnej Drogi Morskiej jest dziś transport surowców do Chin. Z drugiej strony Moskwa nie może ignorować obaw, związanych z rosnącą aktywnością Chin w regionie. Aktywność Pekinu napędza więc aktywność Moskwy.
- Trudno na chwilę obecną prognozować wpływ COVID-19 na stan spraw w Arktyce. Wydaje się jednak, że pandemia i globalny kryzys będzie katalizatorem przyspieszającym zachodzące w ostatnich latach na arenie międzynarodowej zmiany. Oznaczałoby to dalszy wzrost zaangażowania Rosji w Arktyce, w połączeniu z narastającą koniecznością nowej konceptualizacji relacji z rosnącymi w siłę Chinami. Taki scenariusz oznacza dalszą militaryzację Arktyki, która na powrót staje się symbolem i wyznacznikiem globalnej roli Rosji.

WPROWADZENIE

Lodołamacz atomowy „Arktyka”, zwodowany w 1972 roku, szybko stał się symbolem sowieckiej obecności w Arktyce. Był pierwszym statkiem, który w 1977 roku uświetnił obchody 60. rocznicy rewolucji październikowej dopływając na powierzchnię wody do bieguna północnego, demonstrując tym samym potencjał Związku Radzieckiego na dalekiej północy. „Arktyka” służyła w rosyjskiej flocie do 2008 roku. Po kilku latach historia zatoczyła koło – w 2016 roku zwodowano w stoczni bałtyckiej w Petersburgu kolejny atomowy lodołamacz pod tą samą nazwą. Pierwsza „Arktyka” była przypieczętowaniem i demonstracją sowieckiego zainteresowania Arktyką i dowodem na poważne zamiary Moskwy. Druga „Arktyka” (wraz z innymi lodołamaczami swojej klasy, znajdującymi się na różnych stadiach budowy) ma

do odegrania zbliżoną rolę – ma demonstrować rosyjską potęgę w Arktyce. Tym razem nie obyło się jednak bez kłopotów – statek trapią usterki i awarie, co sprawia, iż do chwili obecnej nie został odebrany przez zamawiającego, korporację „Rosatom”¹.

Arktyka jest na przestrzeni ostatnich lat coraz powszechniej określana jako nowy obszar współpracy i rywalizacji, w tym zwłaszcza Rosji oraz Stanów Zjednoczonych. Najczęściej wskazuje się, iż obszarom współpracy (ekologia, walka ze zmianami klimatu, ratownictwo morskie, nauka) towarzyszą obszary narastającego współzawodnictwa (dostęp do zasobów naturalnych, w tym surowców energetycznych) lub nawet rywalizacji (polityka bezpieczeństwa). Admirał James Stavridis określa ją jako obszar obiecujący, ale i pełen ryzyk (*promise*

1. Vedeneeva A., Usov I.; „<<Arktika>> terijet moszcznost’”, Kommersant, 19.02.2020

Arktyka jest na przestrzeni ostatnich lat coraz powszechniej określana jako nowy obszar współpracy i rywalizacji, w tym zwłaszcza Rosji oraz Stanów Zjednoczonych.

and peril)². O rywalizacji w Arktyce piszą autorzy zachodni³ jak i rosyjscy⁴, jakkolwiek ci ostatni podkreślają defensywną politykę Moskwy w sferze bezpieczeństwa, ograniczającą się do odpowiedzi na narastające zagrożenia. Ta właśnie sfera będzie przedmiotem niniejszego tekstu – na dalszym planie analizy pozostawiamy inne obszary, nie negując ich znaczenia, ale odwołując się do nich tylko o tyle, o ile bezpośrednio dotyczą zagadnień związanych z polityką bezpieczeństwa.

Niniejszy artykuł stawia tezę, iż rywalizacja o Arktykę jest konceptem nieścisłym i wprowadzającym w błąd. W sferze polityki bezpieczeństwa jest bowiem tylko jeden gracz, który jest podmiotem wydarzeń – ich jednoczesnym scenarzystą, reżyserem oraz głównym aktorem. Tym graczem jest Rosja. Rosyjskie podejście do problematyki bezpieczeństwa w Arktyce, symbolizowane przez rosnącą obecność wojskową, stanowi efekt synergii dwóch grup czynników, które w dalszej części tekstu zostaną dokładniej omówione. Pierwsza grupa czynników to czynniki wewnętrzne.

Związane one są ze specyficznym miejscem Arktyki w rosyjskim imaginariu politycznym. Źródłem tej specyfiki należy szukać w XVIII wieku, wraz z modernizacją Rosji w epoce Piotra Wielkiego. Podlegając nieprzerwanej ewolucji w kolejnych dekadach i stuleciach, specyfika ta zachowuje swoją istotę do czasów współczesnych. Pierwszym czynnikiem jest sam obraz Dalekiej Północy (a szerzej morza jako takiego) jako areny projekcji siły państwa. Obraz, który w XVIII wieku został mocno zakotwiczony w myśleniu o polityce, utrzymuje swoje znaczenie aż do dzisiaj. Drugim czynnikiem jest dziedzictwo sowieckie – niewyczerpywalne źródło inspiracji dla współczesnych rosyjskich decydentów (vide przywołany wyżej casus „Arktyki”). Druga grupa to czynniki międzynarodowe: pierwszy z nich to główny konkurent Rosji – Stany Zjednoczone i ich aktywność (lub jej brak) w Arktyce. Drugi to Chiny – nowy gracz w tym teatrze, którego obecność istotnie wpływa na rosyjskie kalkulacje polityczne.

Czynniki te będą przedstawione poniżej bardziej szczegółowo. Ich analiza pozwoli na wskazanie, iż Rosja jest w polityce bezpieczeństwa w Arktyce graczem osamotnionym. Jej dominująca pozycja, mocno ugruntowana na wewnętrznym zapleczu politycznym, przejawiać się będzie w coraz aktywniejszych jednostronnych działaniach, które z czasem i w sprzyjających okolicznościach będą mogły stanowić realne wyzwania z punktu widzenia Zachodu.

ŹRÓDŁO: IZ.RU

AKTYWNOŚĆ MILITARNA ROSJI W ARKTYCE

XXI wiek przyniósł zauważalny wzrost rosyjskiego zainteresowania Arktyką jako obszarem aktywności w sferze militarnej. Konieczność zintensyfikowania wysiłków na rzecz wzmocnienia rosyjskiego potencjału militarnego w Arktyce została wyartykułowana w najważniejszych dokumentach koncepcyjnych dotyczących rosyjskiej polityki zagranicznej i obronnej. Ochrona interesów Rosji w sferze bezpieczeństwa, symbolizowana przez rozwój infrastruktury woj-skowej w Arktyce jest, obok eksploatacji zasobów naturalnych, główną osią wokół której budowane są te dokumenty. Obie te sfery są ze sobą ściśle powiązane, zwłaszcza po nałożeniu kontekstu międzynarodowego. Strategia bezpieczeństwa narodowego Rosji z 31 grudnia 2015 w paragrafie 13 wskazuje na Arktykę wprost jako na obszar rywalizacji pomiędzy państwami które biorą udział w wyścigu o dostęp do złóż surowców⁵. Nacisk na kwestie bezpieczeństwa w Arktyce kładzie doktryna morska Federacji Rosyjskiej z maja 2015

XXI wiek przyniósł zauważalny wzrost rosyjskiego zainteresowania Arktyką jako obszarem aktywności w sferze militarnej. Konieczność zintensyfikowania wysiłków na rzecz wzmocnienia rosyjskiego potencjału militarnego w Arktyce została wyartykułowana w najważniejszych dokumentach koncepcyjnych dotyczących rosyjskiej polityki zagranicznej i obronnej.

2. Stavridis, J.; 2017; Sea Power. The History and Geopolitics of the World's Oceans; Penguin, NY, s. 237 - 249

3. Np. Staun, J.; 2015; "Russia's Strategy in the Arctic"; Report of Royal Danish Defense College; dostępny na: https://pure.fak.dk/ws/files/7120599/Russias_Strategy_in_the_Arctic.pdf; Aliyev, N.; 2019; "Russia's Military Capabilities in the Arctic", International Center for Defence and Security; 25.06.2019, dostępny na: <https://icds.ee/russias-military-capabilities-in-the-arctic/>; Boulege, M.; 2019; "Russia's Military Posture in the Arctic. Managing Hard Power in a 'Low Tension' Environment"; Chatham House Research Paper; June 2019

4. Np. Khranchikhin A. A.; 2015; "Значение Арктики для национальной безопасности России", Арктика и Север, no. 21/2015, pp. 88-97; Heininen L, Sergunin A., Yarovoy G; "Russian strategies in the Arctic: avoiding a new Cold War", Valdai Discussion Club, 2014

5. Strategiya Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii; ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii, 31.12.2015, tekst dostępny na stronie: <http://kremlin.ru/acts/bank/40391/page/1>

roku⁶. Wreszcie konieczność rozbudowy infrastruktury wojskowej w regionie Arktyki postuluje dokument z 2017 roku – „Zasady polityki Federacji Rosyjskiej w sferze wojennej na morzach”⁷, który podkreśla agresywną politykę USA i ich sojuszników dążących do przejęcia kontroli nad głównymi akwenami morskimi świata, w tym Arktyką.

Nowe jednostki, zwłaszcza w zachodniej Arktyce, mają umożliwić projekcję siły Rosji poprzez tzw. lukę GIUK – obszar morski pomiędzy Grenlandią, Islandią i Wielką Brytanią, stanowiący wyjście z Morza Barentsa na akweny atlantyckie.

Postulaty z dokumentów koncepcyjnych są aktywnie wprowadzane w życie. Istotnym przełomem był tu rok 2014, kiedy zaostrzenie stosunków z Zachodem wydatnie przyspieszyło proces wzmacniania rosyjskiej obecności wojskowej w Arktyce. Proces ten kontynuowany jest do chwili obecnej, należy przypuszczać, że będzie taki również w dającej się przewidzieć przyszłości, biorąc pod uwagę rysujące się trendy ewolucji globalnego

porządku międzynarodowego i zasad, na których jest on oparty. Na proces ten składa się szereg elementów:

Po pierwsze – nowa organizacja sił zbrojnych. 15 grudnia 2014 roku utworzono Połączone Dowództwo Strategiczne „Flota Północna”, działające na prawach okręgu wojskowego. W jego skład wchodzi Flota Północna (okręty nawodne, podwodne, w tym największe rakietowe krążowniki podwodne o napędzie atomowym) wraz z jej wojskami brzegowymi, 45. Armia sił powietrznych oraz jednostki obrony przeciwrakietowej. Również w 2014 roku utworzono nową, 80. Brygadę zmechanizowaną stacjonującą w Alakurtti na półw. Kolskim, która wraz z 200. Brygadą z Pieczengi ma operować na kierunku Norwegii i Finlandii. Nowa organizacja rosyjskich sił zbrojnych w Arktyce ma na celu przede wszystkim poprawę koordynacji między poszczególnymi rodzajami wojsk, operującymi na lądzie, na morzu i w powietrzu⁸. Nowe jednostki, zwłaszcza w zachodniej Arktyce, mają umożliwić projekcję siły Rosji poprzez tzw. lukę GIUK – obszar morski pomiędzy Grenlandią, Islandią i Wielką Brytanią, stanowiący wyjście z Morza Barentsa na akweny atlantyckie. Rosja uzyskuje w ten sposób możliwości zagrożenia transatlantyckim liniom komunikacyjnym pomiędzy USA a Europą.

Po drugie – nowe rodzaje uzbrojenia i intensywnie prowadzone ćwiczenia oraz manewry⁹. Flota północna jest oczkiem w głowie rosyjskich decydentów, ciesząc się ich stałą uwagą. Trwają próby nowych okrętów podwodnych klasy Borej (krążownik „Kniaź Władimir”) oraz Jasen. W 2018

roku flota północna otrzymała nową fregatę „Admirał Gorszkow” – pierwszy z okrętów typu 22350. Trwają próby kolejnego okrętu z serii – fregaty „Admirał Kasatonow”. W 2019 roku „Admirał Gorszkow” odbył rejs dookoła świata, pokonując 35 tys. mil morskich, m. in. przez kanały sueski oraz panamski. Okręty floty północnej mogą być wyposażane w ponaddźwiękowe rakietę nowego typu „Kalibr” oraz „Cyrkon”. Próby tych ostatnich, mogących według danych producenta osiągać prędkość 9 machów, mają rozpocząć się na okrętach floty północnej jeszcze w bieżącym roku, o czym poinformował wiceadm. A. Moisiejew¹⁰. O ich przeznaczeniu dobitnie wypowiedział się kontradmirał Wsiewołod Chmyrow, stwierdzając, iż wyposażone w „Cyrkony” okręty – nawodne i podwodne – znajdując się w wodach neutralnych mogą „w ciągu pięciu minut zniszczyć kluczowe elementy dowodzenia na terytorium USA”¹¹. Na archipelagu Nowa Ziemia rozlokowano baterie systemu przeciwrakietowego S-400. Jednocześnie w 2019 roku 53 jednostki nawodne i podwodne floty północnej wykonały w ramach ćwiczeń blisko 190 zadań bojowych i ponad 150 strzelań, włączając w to strzelania najnowszymi raketami dalekiego zasięgu – atomowy krążownik podwodny Jurij Dołgorukij wystrzelił na Morzu Barentsa raketę Buława, nakierowaną na cel na poligonie Kura na Kamczatce¹². Według cytowanego już wiceadm. Moisiejewa udział „nowoczesnych typów broni” we flocie północnej wynosi ok. 60%¹³. Z drugiej strony co pewien czas pojawiają się doniesienia o różnego typu awariach i wypadkach na obiektach wojskowych w Arktyce. W sierpniu 2019 roku na poligonie Nienoksa w obwodzie archangielskim

Minister obrony Siergiej Szojgu poinformował przed kilkoma miesiącami, że od 2014 roku na wyspach Kotielnyj, Aleksandry, Wrangla oraz na przylądku Schmitta wybudowano ogółem blisko 500 różnego typu obiektów o charakterze militarnym.

doszło podczas testów nowych rodzajów broni o napędzie jądrowym do eksplozji i pożaru, które pociągnęły za sobą wzrost promieniowania jądrowego. Tym niemniej należy założyć, że prace nad nowym uzbrojeniem postępują, a flota północna znajduje się na poczesnym miejscu jeśli chodzi o jego pozyskiwanie.

Po trzecie – nowa infrastruktura wojskowa. Odbudowywana jest stara infrastruktura z czasów sowieckich, ale też na szeroką skalę budowane są zupełnie nowe obiekty. Eksperci amerykańscy piszą o 50 obiektach wojskowych z czasów sowieckich (w tym 13 lotniskach), które Rosja przywraca do stanu operacyjnego w Arktyce¹⁴. Minister obrony Siergiej Szojgu poinformował przed kilkoma miesiącami, że od 2014 roku na wyspach Kotielnyj, Aleksandry, Wrangla oraz na przylądku Schmitta

6. Morskaya Doktrina Rossijskoy Federacii, ukaz Prezidenta Rossijskoy Federacii, 26.07.2015, tekst dostępny na stronie: <http://docs.cntd.ru/document/555631869>

7. Osnovy gosudarstvennoy politiki Rossijskoy Federacii v oblasti voenno-morskoy deyatel'nosti na period do 2030 goda, ukaz Prezidenta Rossijskoy Federacii, 20.06.2017, tekst dostępny na stronie: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102438738>

8. O działaniach floty północnej w 2018/19 roku zob. obszerny wywiad z jej dowódcą wiceadm. A. Moisiejewem: Shcherbakova M.; „Obespechenie bezopasnosti gosudarstva v svoey operacionnoy zone dlya severomorcev – zadacha nomer odin”; Krasnaya zvezda; 09.12.2019, tekst dostępny na <http://redstar.ru/flot-nadyozhno-zashhishhaet-arktiku/?attempt=1>

9. Zob. szerzej: Melino M., Conley H.; „The ice curtain. Russia's Arctic military presence”, CSIS, 26.03.2020, tekst dostępny na stronie: <https://www.csis.org/features/ice-curtain-russias-arctic-military-presence>

10. Zob. depesza agencji Interfax „Siewernyj flot Rossii ispytywajet giperzwukowoje oruzhije s podlodok”, 20.03.2020 <https://www.interfax.ru/russia/700046>

11. Za: Mukhin V.; „Zaszchitu Arktiki obesieczat giperzwukowym oruzhijem”; Nezawisimaja gazeta; 01.12.2019, tekst dostępny na: http://www.ng.ru/politics/2019-12-01/2_7740_arctic.html

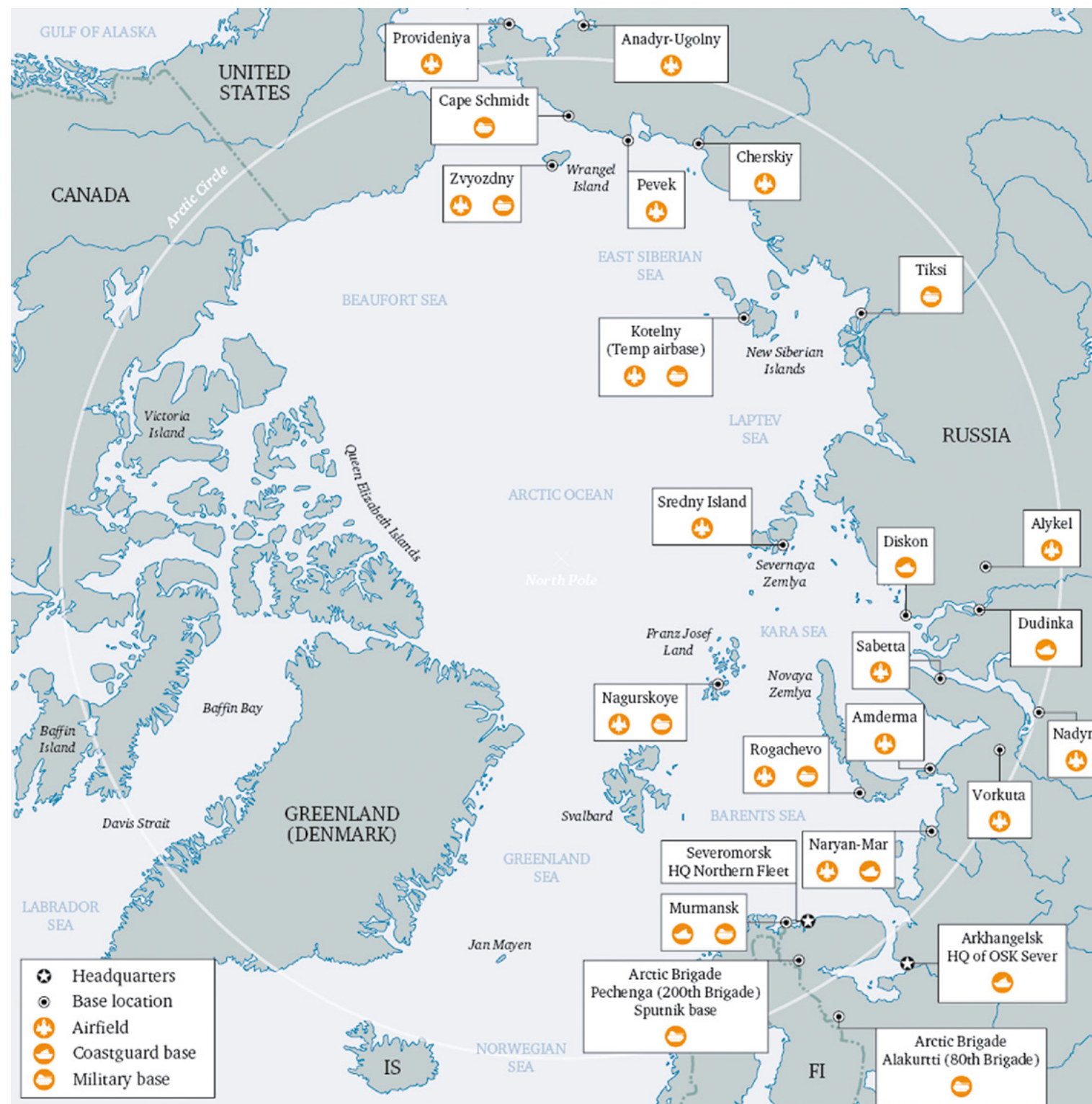
12. Tsygankova S.; „Podlodki sewiernogo flota razszirili geografiju bojewych deżurstw”; Russkoje Oruzhije; 16.03.2020, tekst dostępny na: <https://rg.ru/2020/03/16/reg-szfo/podlodki-severnogo-flota-rasshirili-geografiu-boevyh-dezhurstv.html>

13. Zob. depesza agencji Interfax „Sewiernyj flot osnashchen nowoj technikoj i woorużenijami boleje chem na 60%”; 05.01.2020; <https://www.interfax-russia.ru/northwest/main/severnnyy-flot-osnashchen-novoy-tehnikoy-i-vooruženijami-bolee-chem-na-60>

14. Melino M., Conley H.; „The ice curtain. Russia's Arctic military presence”, CSIS, 26.03.2020, tekst dostępny na stronie <https://www.csis.org/features/ice-curtain-russias-arctic-military-presence>

wybudowano ogółem blisko 500 różnego typu obiektów o charakterze militarnym¹⁵. Przykładem takich działań jest baza na wyspie Kotielnyj, największej w archipelagu Wysp Nowosyberyjskich. Baza na Kotielnym to oficjalnie baza 99 grupy taktycznej Floty Północnej, znana jest jednak szerzej pod dziennikarską nazwą „północna koniczyna” (ros. Северный клевер). W bazie przebywa na stałe załoga licząca 250 żołnierzy, stacjonują systemy rakietowe „Bastion” oraz „Pancyr”¹⁶. Z kolei baza Nagurskoje na wyspie Aleksandry¹⁷ w archipelagu Franciszka Józefa wyposażona będzie w całoroczny pas startowy o długości 3500 m umożliwiający operowanie z tej lokalizacji wszystkich typów samolotów, w tym strategicznych bombowców dalekiego zasięgu Tu-160 wyposażonych w broń nuklearną. Już dzisiaj stacjonują tam samoloty Su-34¹⁸. Koszt inwestycji szacowany jest na 4,2 mld RUR¹⁹. Trzecią główną bazą w Arktyce jest, wybudowana w czasach sowieckich Amderma – 2²⁰ na wyspie południowej archipelagu Nowej Ziemi. Z kolei nowe osiedle wojskowe dla jednostek obrony powietrznej budowane jest w Tiksi na wybrzeżu Oceanu Arktycznego²¹. Wskazane powyżej lokalizacje, wraz z szeregiem innych m. in. na archipelagu Nowej Ziemi, Płw. Kolskim oraz portami północnego wybrzeża Rosji (Dikson, Pewek), tworzą sieć obiektów wojskowych zapewniających możliwości nie tylko sprawowania efektywnej i zupełnej kontroli nad Arktyką, ale i działań ofensywnych. Poim, iż szeregu zapowiedzi z poprzednich lat nie zrealizowano lub ich realizacja jest we wstępnej fazie (np. opóźnione inwestycje w Tiksi, budowa lotniska wojskowego na przylądku

ŹRÓDŁO: BOULEGE M., OP. CIT., P. 16

Szmidta na płw. Czukockim czy lotniska na wyspie Wrangla²²), to jednak już istniejąca infrastruktura czyni z Rosji gracza, który uzyskał bezsprzeczną dominację morską i powietrzną w Arktyce.

Po czwarte – program budowy floty lodołamaczy o napędzie atomowym jako ważnego narzędzia rozwijania zdolności operacyjnych – tak w sferze cywilnej, jak i wojskowej. Pierwszy lodołamacz o napędzie atomowym – „Lenin” rozpoczął służbę w 1959 roku. Od tego czasu datowany jest początek floty sowieckich/rosyjskich lodołamaczy. Obecnie służbę pełnią cztery lodołamacze o napędzie atomowym: „Jamał”, „50 let Pobedy”, „Tajmyr”, „Wajgacz”. W służbie znajduje się również kontenerowiec „Sewmorput” o napędzie atomowym. Wspomniana na samym początku „Arktyka” wraz ze znajdującymi się w budowie lodołamaczami „Sibir” oraz „Ural” reprezentują nowe pokolenie rosyjskich lodołamaczy, oznaczonych kodem 22220. Będą to największe tego typu jednostki na świecie, zdolne do kruszenia pokrywy lodowej o grubości do 3 metrów²³. Pomimo poślizgu w realizacji projektu 22220, rosyjski monopol na użycie lodołamaczy nie stoi pod znakiem zapytania. Operatorem floty lodołamaczy jest od 2008 roku „Rosatomflot”, spółka – córka korporacji „Rosatom”. Flota lodołamaczy jest nieodzownym ułatwieniem żeglugi cywilnej na trasie Północnej Drogi Morskiej²⁴. Ma także niemniej istotne znaczenie militarne umożliwiając całoroczne zaopatrywanie wysuniętych na północ nowych baz wojskowych, dzięki czemu obiekty te w istotnej mierze uniezależniają swoje funkcjonowanie od warunków klimatycznych. Możliwy dzięki lodołamaczom transport ładunków i materiałów drogą morską istotnie ułatwia też budowę nowych obiektów infrastruktury wojskowej na Dalekiej Północy.

15. Aliyev N.; op. cit.

16. Yelkov I., „Czisto klewer”, Rossijskaja gazeta, 11.04.2019, tekst dostępny na: <https://rg.ru/2019/04/11/kak-ustroena-baza-minoborony-severnij-klever-v-arktike.html>

17. Ministerstwo Obrony Rosji umieściło na swoich stronach internetowych multimedialną prezentację tego obiektu - <http://mil.ru/files/files/arctic/Arctic.html>

18. Kramnik I., „Wysokoszirotnoje protivostojanie”, Rossijskij Sowiet Międzunarodnych Dieł, 20.01.2020, tekst dostępny na: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/vysokoshirotoe-protivostojanie/>

19. Stepanov A., „Siewiernyj ottok”, Versia.ru, 13.01.2020, tekst dostępny na stronie <https://versia.ru/ayerodromy-v-zapolyare-obxodyatsya-v-milliardy-rublej>

20. Niekiedy używa się też nazwy Rogaczewo.

21. Zob. https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12259265@egNews

22. Conley H., Bermudez J.; „Ice Curtain. Tiksi airbase. Many Russian announcements, little equipment”; CSIS’ 26.03.2020; <https://www.csis.org/analysis/ice-curtain-tiksi-airbase%E2%80%94many-russian-announcements-little-equipment>

23. Zob. <http://www.rosatomflot.ru/flot/universalnyy-atomnyy-ledokol-proekta-22220/>

24. Szerzej na ten temat zob.: Ruksha V., Smirnov A., Kashka M., Babich N.; „Atomnyj ledokolnyj flot Rossii i perspektivy razwitiya Siewiernogo Morskogo Puti”; Arktika. Ekologia i Ekonomika; nr 1/2011, ss. 52-62

ŹRÓDŁO: KREMLIN.RU

ARKTYKA W ROSYJSKIEJ WYOBRAŹNI POLITYCZNEJ

Arktyka zajmuje szczególne miejsce w rosyjskim myśleniu politycznym, symbolizując globalną rolę i globalne znaczenie Rosji. Jest obszarem geograficznym, który być może jak żaden inny stanowi w rosyjskiej percepcji o najwyższym statusie państwa – państwa o globalnej skali interesów i działań. Arktyka jest dowodem na ciągłość rosyjskich interesów bez względu na formę i ideologię jaką przybierało państwo – począwszy od pierwszych systematycznych działań z przełomu XIX/XX wieku aż po współczesność. Liczne wypowiedzi rosyjskich polityków można zilustrować taką oto przykładową wypowiedzią rosyjskiego

prezydenta: „Arktyka tradycyjnie była i pozostaje w sferze naszych specjalnych interesów. Tutaj koncentrują się wszystkie aspekty naszego bezpieczeństwa narodowego”²⁵. Z kolei minister obrony Siergiej Szojgu podkreśla, iż „stała rosyjska obecność wojskowa w Arktyce jest nieodzownym elementem polityki bezpieczeństwa Rosji”²⁶. Symbolem „odzyskiwania Arktyki” dla szerszej publiczności są liczne rosyjskie ekspedycje podejmowane przez organizacje paramilitarne czy młodzieżowe, a firmowane przez Dmitrija Rogozina – np. ekspedycja na biegun północny w kwietniu 2015 roku.

Szczególna pozycja Dalekiej Północy podlegała pewnej ewolucji na przestrzeni dziejów państwa moskiewskiego, następnie Cesarstwa Rosyjskiego, potem Związku Sowieckiego, aż do współczesnej Federacji Rosyjskiej. Zmieniały się akcenty, na które kładziono nacisk, niezmienny pozostawał jednak obraz północy jako obszaru wyłącznej ekspansji, przydającego globalnej skali rosyjskiemu państwu i będącego przedmiotem swoistej kolonizacji (oswajania) – militarnej, gospodarczej i społecznej. Daleka Północ to dla Rosji życiodajna przestrzeń. Tematowi przestrzeni w kulturze rosyjskiej poświęcono wiele miejsca, w tym miejscu wskazać należy jedynie na związek przestrzeni z czynem, bohaterstwem i dumą. Związek, który jak doskonale tłumaczy wybitny rosyjski literaturoznawca prof. Dmitrij Lichaczow, symbolizowany jest nieprzetłumaczalnym słowem „podwíg”. *Podwíg* – to heroizm, bohaterstwo, dokonanie, sława – wszystko to w wymiarze przestrzennym²⁷. Arktyka to obszar takiego właśnie „podwígu”, będącego źródłem dumy i symbolem mocy.

Różne wektory rosyjskiej ekspansji symbolizują trzy miasta Dalekiej Północy – Archangielsk, Murmańsk oraz Norylsk.

Daleka Północ zaistniała w rosyjskiej polityce w końcu XVI wieku, wraz z pojawieniem się na mapie Archangielska. Iwan IV Groźny zakłada miasto w końcówce swego panowania, w latach 1583-84 doświadczywszy klęsk w wojnach na wybrzeżu Bałtyku. Archangielsk, jako jedyny przez długi czas port na akwenie kontrolowanym wyłącznie przez Rosję miał być rosyjskim oknem na świat. Był portem dla kupców angielskich i holenderskich, jednak Wielka Smuta a następnie samoizolacja Rosji w XVII wieku sprawiły, że handel przez Archangielsk nigdy nie miał szansy na odegranie roli innej niż stosunkowo symboliczna²⁸.

Arktyka zajmuje szczególne miejsce w rosyjskim myśleniu politycznym, symbolizując globalną rolę i globalne znaczenie Rosji. Jest obszarem geograficznym, który być może jak żaden inny stanowi w rosyjskiej percepcji o najwyższym statusie państwa – państwa o globalnej skali interesów i działań.

Od początku XVIII wieku rosyjski handel zaczął koncentrować się na portach bałtyckich, zaś w stuleciu następnym również i czarnomorskich. Archangielsk stał się zaś bazą wypraw, które od czasów Piotra I państwo rosyjskie wspierało i sponzorowało, a które miały na celu eksplorację (i udowodnienie efektywnego władztwa) w Arktyce. Ekspedycje, trwające cały XVIII i XIX wiek, przyczyniły się nie tylko do podniesienia stanu wiedzy o Dalekiej Północy, ale pozwalały na rozpropagowanie w szerszych kręgach rosyjskiej elity poczucia szczególnej roli, misji Rosji w Arktyce²⁹.

Na marginesie, warto przypomnieć nieco zapomnianą postać naszego rodaka Jana Nagórskiego, który w 1914 roku jako pierwszy lotnik na świecie odbył lot za kołem polarnym. Celem lotów nad Nową Ziemią i Morzem Barentsa było poszukiwanie zaginionej ekspedycji Siedowa, Brusilowa i Rusanowa. Rozpoczynająca się wojna nie pozwoliła na należyte rozpowszechnienie informacji o tym wyczynie, warto jednak postać

25. Z przemówienia prezydenta W. Putina na sesji Rady Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej dotyczącej Arktyki, 22.04.2014, tekst dostępny na stronie <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20845>

26. Z przemówienia ministra S. Szojgu na posiedzeniu kolegium Ministerstwa Obrony Rosji, 25.02.2015: <https://ria.ru/20150225/1049600202.html>

27. Zob. Lichaczow, D. S.; „Zamietki o russkom”, Moskwa 2017, ss. 15 – 16.

28. Zob. Veluwenkamp, J. W.; „The Murman Coast and the Northern Dvina Delta as English and Dutch Commercial Destinations in the 16th and 17th Century”, *Arctic*, vol. 48, no. 3, 1995, ss. 257-266

29. Zob. np. wstęp W. G. Ostrowskiego w: Vrangeli F. P., „Puteszestwije po Sibiri i Ledowitomu moriu”, Moskwa, 2010

Nagórskiego przypominać³⁰. Jego imieniem nazwana została baza Nagurskoje, o której wspomniano powyżej.

Niezmienny pozostawał jednak obraz północy jako obszaru wyłącznej ekspansji, przydającego globalnej skali rosyjskiemu państwu i będącego przedmiotem swoistej kolonizacji (oswajania) – militarnej, gospodarczej i społecznej.

Zainteresowanie Daleką Północą zaczęło nabierać nowych znaczeń w początku XX wieku. Skomplikująca się sytuacja międzynarodowa skłaniała decydentów w Petersburgu do refleksji – niemal całość rosyjskiego eksportu wysyłanego drogą morską ekspediowana była przez porty bałtyckie lub czarnomorskie. W razie poważniejszych komplikacji międzynarodowych cieśniny duńskie oraz cieśniny tureckie mogły z łatwością zostać zablokowane przez nieprzyjane Rosji władze w Berlinie bądź Stambule. Mogło to oznaczać dotkliwe kłopoty, nie tylko dla handlu, ale i dla zaopatrzenia wojskowego, biorąc pod uwagę fakt, że granice lądowe niemal na całej przestrzeni od Bałtyku do Morza Czarnego były granicami z państwami należącymi do przeciwnego bloku polityczno – wojskowego. To wówczas zrodził się pomysł budowy niezamarzającego portu na północnym wybrzeżu Płw. Kolskiego. Port miałby

być połączony linią kolejową z Petersburgiem. O idei tej wspomina w swoich pamiętnikach premier S. Witte³¹. Budowa portu Romanow na Murmanie, później przemianowanego na Murmańsk, ruszyła jednak dopiero w 1914 roku. Murmańsk ujawnił swoje znaczenie w latach II wojny światowej jako port przez który szeroko napływały do ZSRS dostawy wojenne z USA. Dzisiaj Murmańsk jest największym portem w rosyjskiej Arktyce.

Dalsze kotwiczenie Arktyki w rosyjskiej wyobraźni politycznej nabrało specyficznych cech związanych z władzą sowiecką. Trzecim, po Archangielsku i Murmańsku, symbolem rosyjskiej Arktyki może być Norylsk – jedno z najdalej na północ położonych miast na świecie, budowane od 1937 roku jako ośrodek przemysłu wydobywczego rud miedzi i niklu. Koniec lat 20-stych i lata 30-ste XX wieku stały pod znakiem kilku głównych projektów, realizowanych w znacznej mierze siłami więźniów GUŁAGu. Oprócz Norylska były to kopalnie Workuty i Kołomy, miasto Magadan, porty na północnym wybrzeżu – m. in. Dudinka, Igarka, Dikson, a także trakty drogowe i linie kolejowe służące do transportu tak więźniów, jak i efektów ich pracy, w tym sławna droga kołymska³². Ciemna strona Arktyki była w szerszej propagandzie partyjnej wypierana przez przykłady bohaterstwa „człowieka sowieckiego”, bohatersko ujarzmiającego Daleką Północ. W 1934 roku cały kraj śledził w napięciu akcję ratowania członków załogi statku „Czeluskin”. Bohaterscy Czeluskińcy stali się przykładem siły i możliwości sowieckiego systemu w walce z ekstremalnym klimatem. Sukces ekspedycji ratunkowej upamiętniony został wprowadzeniem nowego odznaczenia – znanego później szeroko „Bohatera Związku Sowieckiego”³³. Równocześnie lata 30-ste to początek eksploatacji

Północnej Drogi Morskiej – w 1932 roku lodołamacz „Sibiriakow” jako pierwszy przepłynął całą Północną Drogę Morską w czasie jednego sezonu. Arktyka stała się obszarem magicznym – obszarem, gdzie determinacja „człowieka sowieckiego”, pracującego pod światłym przywództwem partii komunistycznej może pokonać wszelkie przeszkody i udowodniać nieograniczone możliwości sowieckiej nauki i techniki.

II wojna światowa, a następnie trwająca dziesiątki lat zimna wojna były kolejnymi czynnikami modyfikującymi i dopełniającymi znaczenie i obraz Arktyki w myśleniu politycznym. Ich wpływ odczuwalny jest do chwili obecnej. Przede wszystkim okres ten uwidoczniał ogromne znaczenie militarne Arktyki, rosnące wraz z rozwojem techniki wojskowej. O ile w czasie II wojny światowej jej rola strategiczna (poza zapleczem surowcowym) sprowadzała się do dostaw alianckiego sprzętu przez port w Murmańsku, o tyle kolejne dekady przyniosły ze sobą stały wzrost znaczenia Arktyki, w pierwszej kolejności jako „frontu” rywalizacji z USA. Arktyka zaczęła odgrywać swoją rolę, utrzymywaną po dzień dzisiejszy, jako pierwszoplanowa arena globalnej rywalizacji z USA. Rola ta była poniekąd naturalną w sytuacji, gdy korytarz powietrzny ponad biegunem północnym stanowił najkrótszą drogę z ZSRS do USA³⁴. Rozbudowywano zatem intensywnie infrastrukturę wojskową, w tym lotniska i porty wzdłuż Północnej Drogi Morskiej – to właśnie one stanowią będą fundament dla współczesnych, opisanych wyżej projektów odbudowy rosyjskiej infrastruktury militarnej w Arktyce.

Szczególne znaczenie jako instrument rywalizacji nabrała Flota Północna. Marynarka wojenna już dzięki samej swej genezie – stworzona jako imperialny projekt Piotra I w oparciu całkowicie

o kadry i wzory cudzoziemskie, była szczególnym nosicielem idei rosyjskiej potęgi imperialnej – w stopniu o wiele większym niż armia lądowa. Dla Piotra flota była pierwszoplanowym narzędziem modernizacji państwa. Przez cały XIX wiek rywalizując z armią o fundusze, marynarka zawsze pielęgnowała w decydentach poczucie przynależności do elitarnego klubu mocarstw morskich, nawet jeśli jej wartość bojowa była dyskusyjna (co uwidoczniła wojna rosyjsko – japońska) a znaczenie strategiczne ograniczone (co uwidoczniła cała I wojna światowa)³⁵. Zimna wojna oznaczała konieczność „odkurzenia” starych, imperialnych idei i wzorców, rzecz jasna w nowym opakowaniu. Bazująca w pobliżu Murmańska flota północna była najważniejszą częścią sowieckiej marynarki wojennej. Oferowała kierownictwu partii komunistycznej to samo, co marynarka cesarska Piotrowi I czy Mikołajowi II – poczucie przynależności do zamkniętego, liczącego zaledwie dwóch członków klubu decydentów o losach świata. Stąd też Flota Północna zajmowała szczególne miejsce w rosyjskich siłach zbrojnych, zaś Arktyka zajmowała szczególne miejsce wśród teatrów działań. W 1958 roku flota północna otrzymała pierwszy okręt podwodny o napędzie atomowym – „*Leninskij komsomoł*”. Ze względu na swoją specyfikę Arktyka oferowała dobre warunki dla operacji powietrznych, m. in. przechwytywania bombowców strategicznych przeciwnika oraz operacji morskich, w tym zwłaszcza z udziałem jednostek podwodnych. Poligon na Nowej Ziemi był też miejscem około 130 prób z bronią jądrową przeprowadzonych do roku 1990, z których 39 było próbami w atmosferze³⁶. Arktyka stanowiła więc klucz do utrzymywania współzawodnictwa z USA – i było to jej pierwszoplanowe znaczenie aż do rozpadu systemu sowieckiego.

30. Zob. Sawiński T.; „Pierwszy pilot polarny Jan Nagórski”, Biuletyn Polarny, nr 19-20, ss. 62-64, tekst dostępny na stronie http://www.geol.agh.edu.pl/~bipo/BiPo_0019/0019_15.pdf; szerzej zob. Karpus, Z.; Kubiak, W. (red.); „Z Włocławka nad Arktykę. Jan Nagórski – w 100. rocznicę pierwszych lotów nad Arktyką”; Włocławek 2016

31. Witte S., „Wspominania”, Moskwa, 2010, ss. 305 – 307.

32. Zob. Zubov A. B. (red.); „Istorija Rossii. XX wiek, 1894 – 1939”, Moskwa, 2009, ss. 902 - 903

33. Ibidem, ss. 908 – 910.

34. Khramchikhin A. A.; „Znaczenie Arktiki dlya nacyonalnoj bezopasnosti Rossii”, Arktika i Sever, no. 21/2015, ss. 88-90

35. Zob. Lieven D., „W pożogę. Imperium, wojna i koniec carskiej Rosji”, Warszawa 2018, ss. 255 – 261.

36. Aliyev N., op. cit.

ŹRÓDŁO: FLICKR.COM

ŹRÓDŁO: ARCTIC WARRIOR/FLICKR.COM

KTO JESZCZE JEST W ARKTYCE?

Jak wskazano powyżej, rosyjska dominacja w Arktyce ma bardzo mocne i sięgające korzeniami odległej przeszłości uzasadnienie wewnętrzne. Również i polityka międzynarodowa zapewnia Moskwie stosunkowo duży komfort działań w Arktyce – choć (o czym będzie mowa), rysują się na horyzoncie wyzwania na które rosyjscy decydenci będą musieli w średniej i dalszej perspektywie znaleźć odpowiedź.

Z militarne punktu widzenia, oprócz Rosji znaczenie w Arktyce mają obecnie tylko Stany Zjednoczone jako gracz globalny. Pozostałe państwa arktyczne (Kanada, Norwegia, Dania i Islandia) skupiają się bowiem raczej w swoich działaniach arktycznych na kwestiach ekologicznych oraz do pewnego stopnia ekonomicznych. W sferze bezpieczeństwa ich działania są stosunkowo ograniczone do skali lokalnej, wpisują się

w szerszy kontekst działań w ramach NATO, którego wszystkie te państwa są członkami.

Stany Zjednoczone są przez Rosję postrzegane jako kluczowy rywal we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Arktyka jest tym obszarem, który już od czasów sowieckich ma zasadnicze znaczenie dla budowy rosyjskiego potencjału militarnego, nakierowanego na zwalczanie zagrożeń dla interesów Rosji, których źródłem w optyce Moskwy są w pierwszym rzędzie Stany Zjednoczone. Rywalizacja o charakterze bardziej „gorącym”, z udziałem sił zbrojnych – własnych, proxies oraz prywatnych firm wojskowych (po stronie Rosji np. Grupa Wagnera) ma miejsce w szeregu zapalnych miejsc globu, z których na pierwszy plan wysuwa się w ostatnim czasie Bliski Wschód. Arktyka natomiast jest obszarem, który nie zajmuje wysokiego miejsca na amerykańskiej agendzie.

Kluczowy amerykański dokument koncepcyjny – strategia arktyczna Departamentu Obrony – został przyjęty w czerwcu 2019 roku³⁷. Strategia określa obecny stan rzeczy w Arktyce jako „erę współzawodnictwa strategicznego” (*strategic competition*). Strategia podkreśla ewolucję środowiska międzynarodowego w Arktyce w różnych jego aspektach, w tym w zakresie bezpieczeństwa. Dokument zwraca uwagę na działania zwiększające potencjał militarny ze strony Rosji, sygnalizuje rosnące zainteresowanie Arktyką ze strony Chin. Doceniając rosnące znaczenie Arktyki jako obszaru rywalizacji strategicznej, amerykańscy planiści wojskowi proponują podejście oparte na trzech elementach: budowaniu świadomości skali i znaczenia problematyki arktycznej (*building Arctic awareness*); wzmacnianiu operacyjności w Arktyce (*enhancing Arctic operations*); wzmacnianiu porządku opartego o zasady (*strengthening rules-based order in Arctic*). Takie sformułowanie podejścia do problematyki arktycznej jest dowodem na dwie rzeczy: po pierwsze, świadomość znaczenia

Arktyki w globalnym współzawodnictwie – a co za tym idzie jej znaczenia z punktu widzenia interesów USA, pozostaje w Waszyngtonie wciąż na dalszym planie. Po drugie, skala działań amerykańskich w Arktyce, czy to w zakresie operacji, czy w zakresie infrastruktury wojskowej pozostaje ograniczona, zwłaszcza w porównaniu z działaniami Rosji. Wydaje się że ważnym wytłumaczeniem tego stanu rzeczy jest różnica w percepcjach wewnętrznych – dla Rosji Arktyka to obszar pierwszoplanowego zainteresowania od dziesiątków lat, o korzeniach głębszych niż tylko okres zimnej wojny. Obszar o utrwalonej pozycji na mapie świadomościowej rosyjskich decydentów.

Amerykańscy eksperci zwracają uwagę na asymetrię zainteresowania Arktyką ze strony Rosji i ze strony USA. Szereg materiałów na ten temat opublikował renomowany waszyngtoński think-tank *Center for Strategic and International Studies*. Ich głównym przesłaniem jest apel do decydentów o podjęcie bardziej zdecydowanych działań w Arktyce jeśli

37. Department of Defense Arctic Strategy; 2019; tekst dostępny na stronie: <https://media.defense.gov/2019/Jun/06/2002141657/-1/-1/1/2019-DOD-ARCTIC-STRATEGY.PDF>

ŹRÓDŁO: US DEPARTMENT OF DEFENCE/Flickr.COM

Ostatnia dekada w amerykańskich działaniach w odniesieniu do Arktyki może być określona jako „stracona dekada”.

Stany Zjednoczone nie chcą doprowadzić do trwałej redukcji swoich zdolności obrony. Ostatnia dekada w amerykańskich działaniach w odniesieniu do Arktyki może być określona jako „stracona dekada”. Konieczna jest szybka odbudowa aktywów – obecności militarnej, działań dyplomatycznych, rozwój programów badawczych, analiza możliwości jakie ocieplenie klimatu, szczególnie widoczne w Arktyce, niesie ze sobą dla amerykańskiej gospodarki, w oparciu o początkowe założenie *presence equals influence*³⁸. Na dzień dzisiejszy amerykańskie działania w Arktyce mają *de facto* charakter przygotowawczy. Manewry Trident

Juncture w 2019 roku, a także pierwsza od dekad dyslokacja amerykańskiego lotniskowca na północ od koła podbiegunowego to pierwsze kroki potwierdzające obecność USA w Arktyce, uświadamiające znaczenie obszaru, ale i skalę trudności i wyzwań³⁹. Dowodem na dostrzeżenie znaczenia Arktyki jest przywrócenie funkcjonującej w latach 1950 – 2011 II floty USA, odpowiadającej za obszar Arktyki i północnego Atlantyku. Szef amerykańskiego Dowództwa Północnego gen. Terrence O’Shaughnessy przyznał, iż „Arktyka jest naszą pierwszą linią obrony”⁴⁰.

Drugim kluczowym graczem, o dynamicznie rosnących aspiracjach arktycznych, są Chiny. Ich zaangażowanie w Arktyce obserwowane jest od pierwszych lat bieżącego stulecia. Przeszło ono w tym okresie ewolucję od skromnych ekspedycji naukowych i badawczych, poprzez aktywny udział w projektach eksploatacji surowców naturalnych (zwłaszcza energetycznych) aż po stworzenie ram konceptualnych w postaci Polarnego Jedwabnego Szlaku jako jednego z elementów Inicjatywy Pasa i Szlaku. W 2018 roku Chiny opublikowały białą

ŹRÓDŁO: WIKIMEDIA COMMONS.ORG

O ile udział Chin w nowych projektach gospodarczych może ulec wyhamowaniu, o tyle założyć należy, że utrzymywane i rozbudowywane będą inne chińskie aktywa o charakterze strategicznym.

księgę pt. „Chińska polityka arktyczna”, w której podkreślają swoje zainteresowanie obszarem z pozycji państwa „okołoarktycznego”. W dokumencie Arktyka charakteryzowana jest jako region o rosnącym znaczeniu globalnym, wspólne dziedzictwo ludzkości, którego zasoby winny być eksploatowane przez wszystkie zainteresowane strony w oparciu o wzajemne poszanowanie, zasady współpracy etc.⁴¹. Podejście takie jest zatem fundamentalnie sprzeczne z podejściem rosyjskim, opartym o daleko posunięte zasady wyłączności i ekskluzywności dostępu do eksploatacji Arktyki. Wśród chińskich ekspertów pojawiają się narracje oparte o pojęciach takich jak „uzasadnione interesy”⁴². Co więcej, eksperci zaczynają dostrzegać oznaki możliwej ewolucji polityki Chin w kierunku bardziej aktywnych i asertywnych działań w Arktyce⁴³. Oczekiwany wzrost znaczenia Chin w konsekwencji pandemii COVID -19 może w dłuższym horyzoncie przyspieszać te procesy.

Na chwilę obecną kwestie ekonomiczne i energetyczne pozostają głównym obszarem

chińskich działań w Arktyce. Są też obszarem obopólnie korzystnej (jak dotąd) współpracy chińsko – rosyjskiej. Chiny są udziałowcem projektów LNG, posiadając 29,9% udziałów w projekcie Jamał LNG i 20% udziałów w projekcie Arctic LNG 2. Z jednej strony Państwo Środka zdobywa w ten sposób dostęp do surowców energetycznych z obszaru, który oznacza dla Pekinu rzeczywistą dywersyfikację dróg dostaw, a z drugiej Rosja zdobywa fundusze na projekty arktyczne, co jest utrudnione w związku z zachodnimi sankcjami.

38. Conley H., Melino M., Tsafos N., Williams I.; “America’s Arctic Moment: Great Power Competition in the Arctic to 2050”, raport CSIS, 30.04.2020, dostępny na stronie <https://www.csis.org/analysis/americas-arctic-moment-great-power-competition-arctic-2050>

39. Zob. Humpert M.; “The U.S. Navy ups its Arctic engagement, sending ships north and establishing a temporary presence in Iceland”, Arctic Today, 01.10.2019, <https://www.arctictoday.com/the-u-s-navy-steps-up-its-arctic-engagement-sending-ships-to-iceland/>

40. Rempfer K., „NORTHCOM: Arctic now America’s ‘first line of defense’”, DefenseNews; 06.05.2019; <https://www.defensenews.com/news/your-military/2019/05/06/northcom-arctic-now-americas-first-line-of-defense/>

41. China’s Arctic Policy; Biała Księga; 26.01.2018; tekst w języku angielskim dostępny na stronie: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm

42. Xinmin, M.; “China’s Arctic Policy on the basis of international law: Identification, goals, principles and positions”; Marine Policy; nr 100/2019, ss. 265-276

43. Haynes H., Seland J. M.; “The Increasing Security Focus in China’s Arctic Policy”; The Arctic Institute; 16.07.2019; tekst dostępny na stronie: <https://www.thearcticinstitute.org/increasing-security-focus-china-arctic-policy/>

Chiny stanowią dla Rosji znacznie trudniejsze i poważniejsze wyzwanie w Arktyce niż USA.

Współpraca ta ma jednak szereg ograniczeń⁴⁴, które pandemia COVID-19 jeszcze dodatkowo wzmocni. Popyt na surowce nie będzie w najbliższym czasie wzrastał, ich ceny również. Trudne projekty arktyczne będą pierwszymi, które w tej sytuacji ulegać będą zawieszaniu bądź ograniczaniu.

O ile udział Chin w nowych projektach gospodarczych może ulec wyhamowaniu, o tyle założyć należy, że utrzymywane i rozbudowywane będą inne chińskie aktywa o charakterze strategicznym, w tym związane z Północną Drogą Morską, której głównym beneficjentem w ostatnich latach stały się Chiny. Przykładem jest program budowy lodołamaczy, w tym jednostek o napędzie atomowym⁴⁵. Od 2018 roku Pekin wykorzystuje własne lodołamacze o napędzie konwencjonalnym, trwają prace konstrukcyjne nad jednostkami o napędzie atomowym, które nie ustępowałyby parametrom rosyjskich lodołamaczy klasy 22220. Pomimo iż brak informacji o postępach w pracach konstrukcyjnych, należy założyć, że projekt ten będzie zrealizowany w horyzoncie najbliższych lat. O ile żegluga kontenerowa pomiędzy Chinami (szerzej: Azją Wschodnią) a Europą poprzez Północną Drogą Morską wydaje się kwestią odległej przyszłości, o tyle chińska rosnąca obecność ekonomiczna w Arktyce jest faktem.

Chiny stanowią dla Rosji znacznie trudniejsze i poważniejsze wyzwanie w Arktyce niż USA. Cele i możliwości USA w regionie są jasno określone, ich strategia, z wykorzystaniem instrumentów NATO również jest dla Moskwy jasna. Niewiadomą pozostaje jedynie poziom determinacji i gotowości do większego zaangażowania w Arktyce, na chwilę obecną, jak się wydaje, niezbyt wysoki. Chiny działają w oparciu o inne wzorce, omijając z daleka (przynajmniej w sferze publicznej) tematy strategii, bezpieczeństwa etc., podkreślają zainteresowanie wzajemnie korzystną współpracą, budowaną w oparciu o istniejące między Moskwą a Pekinem strategiczne partnerstwo. Widoczna jest jednak asymetria tych relacji w kontekście zasobów finansowych obu państw. Do chwili obecnej zarówno Moskwa jak i Pekin starannie unikały wzajemnego dotykania możliwych punktów spornych w regionie, koncentrując się na korzyściach wynikających z obecnej współpracy. Taki schemat działania zdaje póki co egzamin, jak wskazuje D. Trenin „nie ma podstaw aby przypuszczać, iż w dostrzegalnej perspektywie współpraca tych dwóch państw, wzbogaci się o komponent militarny”⁴⁶. W celu utrzymania obecnego trendu rosyjscy decydenci stawiają na rozwój rodzimego potencjału – wojskowego, ekonomicznego, infrastrukturalnego w Arktyce, zdając sobie sprawę z tego, im bardziej Rosja demonstruje gotowość do zaangażowania w Arktyce jako regionie swoich uprzywilejowanych interesów, tym bardziej współpraca z Chinami ma szansę kształtować się w oparciu o bezpieczną dla Moskwy strategię.

PODSUMOWANIE

‘Rywalizacja mocarstw w Arktyce’ jest wdzięczną ramą dla opisywania sytuacji, w której po okresie uspokojenia, zauważalny jest wzrost zainteresowania regionem – zwłaszcza ze strony Rosji, ale także Stanów Zjednoczonych i Chin. Takie postawienie sprawy może być jednak pewnym uproszczeniem, które niesie ze sobą ryzyko pominięcia niektórych aspektów złożonej sytuacji. Mimo iż Stany Zjednoczone oraz Chiny dostrzegają znaczenie Arktyki, ich działania są stosunkowo ograniczone. Jeśli chodzi o Stany Zjednoczone ograniczenia dotyczą głównie braku gotowości co do otwierania kolejnego teatru współzawodnictwa, co wiązałoby się nieuchronnie z kosztami – tak finansowymi, jak i politycznymi. Niesprzyjający klimat zapewne nasili się w konsekwencji kryzysu gospodarczego wywołanego pandemią COVID-19. W przypadku Chin ograniczenia wynikają ze sposobu postrzegania swojej roli w stosunkach międzynarodowych, która opiera się raczej (na obszarach oddalonych od Chin) na tworzeniu sieci powiązań i zależności gospodarczych, a do pewnego stopnia i politycznych.

Z kolei Rosja tego typu ograniczeń nie posiada. Scentralizowany system polityczny, utrzymywany w warunkach stagnacji i izolacji ekonomicznej czerpie swoją legitymację z oferowanego obywatelom - ale przede wszystkim samym decydem

- poczucia mocarstwowości na arenie międzynarodowej. Arktyka jest obszarem, gdzie sprzyjającemu środowisku międzynarodowemu towarzyszy szereg korzystnych uwarunkowań wewnętrznych. Mają one różnorodną naturę – począwszy od uwarunkowań historycznych, aż po czysto militarne, które zarysowane zostały powyżej. Można zgodzić się z tezą, iż w przypadku dalszego rozchwiania ładu międzynarodowego jednostronne działania Moskwy mogą nabrać tempa⁴⁷. Ich próbą był spór z Norwegią w lutym bieżącego roku, który Moskwa sprowokowała podejmując niekonsultowane z Oslo działania na Svalbardzie o charakterze politycznym (wizyta Dmitrija Rogozina) i wojskowym (wykorzystanie wysp do ćwiczeń specnaz).

Rozwój polityki międzynarodowej, zwłaszcza w obliczu kryzysu wywołanego COVID-19, ma wciąż wiele niewiadomych. Warto jednak z uwagą śledzić poczynania Rosji w Arktyce. Mówi się niekiedy o „lodowej kurtynie”⁴⁸, którą Rosja odgradza się od północy. Choć z pozoru odległa, to może mieć ona coraz istotniejsze znaczenie dla kształtowania polityki bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym dla państw NATO.

Autor:

Michał Chabros – politolog, dyplomata, pracownik Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Pracował na placówkach dyplomatycznych w Nur-Sułtanie i w Mińsku. Absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz School of Oriental and African Studies w Londynie. Niniejszy tekst wyraża jedynie prywatne opinie i poglądy Autora.

44. Zob. Weidacher Hsiung, Ch; “China and Arctic Energy: Drivers and Limitations”; The Polar Journal; vol. 6, nr 2/2016; ss. 243 – 258.

45. Humpert M.; “China Reveals Details of Newly Designed Heavy Icebreaker”; High North News, 16.12.2019; tekst dostępny na <https://www.high-northnews.com/en/china-reveals-details-newly-designed-heavy-icebreaker>; zob. Także Trym A. E.; “Checking in on China’s Nuclear Icebreaker”; The Diplomat; 05.09.2019; <https://thediplomat.com/2019/09/checking-in-on-chinas-nuclear-icebreaker/>

46. Trenin D.; „Rossija i Kitaj w Arktyke. Sotrudnicestwo, sopernicestwo i posledstwija dla jevrazijskoj bezopasnosti”; Carnegie.ru; 30.03.2020; tekst dostępny na <https://carnegie.ru/commentary/81384>

47. Zob. „Rosja wobec Arktyki”; Raport specjalny, the Warsaw Institute; 18.12.2018; <https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2018/12/Rosja-wobec-Arktyki-Raport-Specjalny-Warsaw-Institute-1.pdf>

48. Zob. cykl raportów Center for Strategic and International Studies, dostępnych na stronie <https://www.csis.org/regions/arctic>

© COPYRIGHT 2020 Warsaw Institute

Opinie zawarte w niniejszej publikacji odzwierciedlają wyłącznie poglądy autorów.

Warsaw Institute
ul. Wilcza 9, 00-538 Warszawa, Polska
+48 22 417 63 15
office@warsawinstitute.org